

УДК 658.15:159.9:338.43

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2026-15-20>

Оліфер І. О.

аспірант кафедри фінансів,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-8761>

Ivan Olfier

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ІНДЕКС ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПОРОГУ ЧУТЛИВОСТІ В ДІАГНОСТИЦІ БІХЕВІОРИСТИКИ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

INDEX OF INDIVIDUAL SENSITIVITY THRESHOLD IN THE DIAGNOSIS OF BEHAVIORAL CHARACTERISTICS OF AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES

Анотація. Дослідження присвячене розробці, математичному обґрунтуванню та емпіричній верифікації економетричного інструментарію для діагностики та системного управління поведінковими відхиленнями корпоративного менеджменту агропромислових підприємств в умовах екстремальних макроекономічних шоків та повоєнної стабілізації. Актуальність теми глибоко зумовлена тим, що класична неокласична парадигма фінансів виявляє абсолютну методологічну неспроможність пояснити полярну асиметрію корпоративних рішень за однакових екзогенних умов: одні підприємства проактивно адаптуються та інвестують у стратегічний розвиток, тоді як інші впадають у когнітивний параліч, демонструють ірраціональне уникнення втрат та руйнують акціонерну вартість. У статті розроблено авторську концепцію «коридору допустимих фінансових політик», яка дозволяє операційно та економетрично розмежувати об'єктивно вимушену макроекономічну адаптацію підприємств від чистого поведінкового залишку керівництва. Запроваджено Агрегований індекс жорсткості екзогенних обмежень (ІЕО), що консолідує вплив монетарних, логістичних та безпекових факторів, а також Розширений індекс якості корпоративного управління (CG_{qext}), що охоплює вісім поведінкових і структурних індикаторів інституційного дебіасингу. Фундаментальним науковим внеском є розробка динамічної математичної моделі Індексу індивідуального порогу чутливості (ІСЕ) – точки зламу раціональності, що визначає критичну межу зовнішнього стресу, після пробиття якої менеджмент переходить до деструктивних патернів управління. Емпіричний аналіз семи публічних агропромислових компаній України (Kernel, Astarta, ІМС, Agroton, KSG Agro, Ukrproduct, AgroGeneration) за 2018–2024 роки доводить, що масштаб активів не гарантує виживання, повністю спростовуючи ілюзію розміру. Встановлено, що лише підприємства з високим інституційним фільтром ($CG_{qext} \geq 0.7$) здатні сформуувати поріг ІСЕ, що перевищує пікові шоки, ефективно блокуючи паніку менеджменту та забезпечуючи високий таксономічний коефіцієнт стійкості (K). Здійснено оцінку макроекономічних втрат, які через субоптимальну поведінку сектору сягнули 37,6 млрд дол. США. Обґрунтовано стратегічні алгоритми проактивної стабілізації, що включають масове впровадження технологій точного землеробства (PATs), реінжиніринг живлення ґрунтів та автономізацію логістики із залученням програм державного субсидування, що здатні згенерувати понад 3.8 млрд дол. США додаткового національного продукту в умовах відновлення.

Ключові слова: біхевіористичні корпоративні фінанси, індекс індивідуального порогу чутливості, когнітивні упередження, корпоративне управління, агропромисловий сектор, екзогенні шоки, таксономічний коефіцієнт стійкості.

Abstract. The research is devoted to the development, mathematical substantiation, and empirical verification of econometric tools for the diagnosis and systemic management of behavioral deviations of corporate management in agro-industrial enterprises under conditions of extreme macroeconomic shocks and post-war stabilization. The relevance of the topic is deeply driven by the fact that the classical neoclassical financial paradigm reveals an absolute methodological inability to explain the polar asymmetry of corporate decisions under identical exogenous conditions: some enterprises proactively adapt and invest in strategic development, while others fall into cognitive paralysis, demonstrate irrational loss aversion, and destroy shareholder value. The article develops the author's concept of a "corridor of permissible financial policies," which allows for the operational and econometric separation of objectively forced macroeconomic adaptation of enterprises from the pure behavioral residual of management. The Aggregated Index of Exogenous Constraints Severity (IEO), which consolidates the impact of monetary, logistical, and security factors, and the Extended Corporate Governance Quality Index (CG_{qext}), comprising eight behavioral and structural indicators of institutional debiasing, are introduced. The fundamental scientific contribution is the development of a dynamic mathematical model of the Individual Sensitivity Threshold Index (ISE) – a breaking point of rationality that determines the critical limit of external stress beyond which management shifts to destructive management patterns. An empirical analysis of seven public agro-industrial companies in Ukraine (Kernel, Astarta, ІМС, Agroton, KSG Agro, Ukrproduct, AgroGeneration) for 2018–2024 proves that the scale of assets does not guarantee survival, completely refuting the "illusion of size." It was established that only enterprises with a high institutional filter ($CG_{qext} \geq 0.7$) are able to form an ISE threshold that exceeds peak shocks, effectively blocking management panic and ensuring a high taxonomic resilience coefficient (K). The macroeconomic losses, which reached USD 37.6 billion due to the suboptimal behavior of the sector, were evaluated. Strategic algorithms for proactive stabilization are substantiated, including the massive implementation of precision agriculture technologies (PATs), re-engineering of soil nutrition, and autonomization of logistics with the involvement of state subsidization programs, which are capable of generating over USD 3.8 billion of additional national product in the context of recovery.

Keywords: behavioral corporate finance, index of individual sensitivity threshold, cognitive biases, corporate governance, agro-industrial sector, exogenous shocks, taxonomic resilience coefficient.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного збройного конфлікту та перманентної макроекономічної турбулентності традиційні неокласичні моделі корпоративних фінансів, що концептуально спираються на аксіоми абсолютної раціональності економічних агентів та гіпотезу ефективного ринку, виявляють свою критичну методологічну неспроможність адекватно пояснити та спрогнозувати реальну фінансову поведінку підприємств. Класична парадигма ігнорує той емпіричний факт, що корпоративний менеджмент діє не в стерильних лабораторних умовах ідеальної ліквідності, а в агресивному середовищі екстремальної невизначеності, дефіциту часу, глибокої інформаційної асиметрії та потужних емоційних стресів. Ці фактори виступають каталізаторами систематичних когнітивних упереджень, які кардинально відхиляють стратегічні фінансові рішення від нормативно оптимальних траєкторій, продиктованих максимізацією чистої приведеної вартості (NPV) [7, с. 2].

Особливої, безпрецедентної гостроти ця проблематика набуває в контексті функціонування агропромислового сектору України, який зазнав катастрофічних втрат. За даними Світового банку та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), загальні збитки та втрати аграрного сектору України оцінюються майже у 84 млрд дол. США, з яких додаткові 1,6 млрд дол. США припадають виключно на зруйновану іригаційну інфраструктуру. Станом на кінець 2024 року понад 138 тис. кв. км земельних площ залишилися замінованими або під ризиком забруднення вибухонебезпечними залишками війни [5, с. 2]. Разом із логістичними блокадами, енергетичними блекаутами та жорстким монетарним стиском (підвищення облікової ставки НБУ до 25% у 2022 році), ці фактори сформували безпрецедентно вузький об'єктивний коридор допустимих фінансових рішень [3, с. 11].

Проте, ключова наукова проблема полягає у наявності кричущого емпіричного протиріччя. За абсолютно однакових зовнішніх макроекономічних умов одні аграрні підприємства продовжують діяти проактивно, реінжиніруючи свої бізнес-моделі, впроваджуючи цифрові інновації та залучаючи капітал, тоді як інші (часто значно більші за масштабом земельного банку гравці) миттєво впадають у кататонічний параліч ліквідності, зупиняють усі R&D процеси та опиняються на межі банкрутства. Цей розрив не може бути пояснений виключно через призму фізичного чи фінансового шоку. Він детермінований ірраціональною когнітивною панікою вищого керівництва та відсутністю на підприємствах інституційних фільтрів корпоративного управління. Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки принципово нового, математично обґрунтованого економетричного інструментарію, здатного кількісно ізолювати об'єктивну (вимушену) адаптацію від суб'єктивного поведінкового залишку в умовах повенної стабілізації.

Аналіз останніх досліджень. Еволюція поведінкових корпоративних фінансів (Behavioral Corporate Finance – BCF) є результатом тривалого міждисциплінарного синтезу. Фундамент напряму було закладено у працях Г. Саймона (концепція «обмеженої раціональності») та у революційній «теорії перспектив» Д. Канемана і А. Тверські, які довели феномен від-

рази до втрат, згідно з яким психологічний біль від втрати капіталу вдвічі сильніший за радість від еквівалентного прибутку. Сучасна архітектура зарубіжних досліджень, концептуалізована у працях М. Бейкера, Дж. Вурглера, Р. Ролла, У. Мальмендієр та Дж. Тейта, фокусується переважно на двох напрямках: «раціональні менеджери – ірраціональні ринки» (феномени маркет-таймінгу та кетерингу) та «ірраціональні менеджери – раціональні ринки» («гіпотеза гордині»). Зарубіжна парадигма досліджує ірраціональність у вигляді синдрому переінвестування, спричиненого надмірною самовпевненістю CEO під час угод M&A у відносно стабільних економіках.

Однак, пряма екстраполяція цих моделей на реальність України є епістемологічно помилковою. Як зазначають вітчизняні дослідники (О. Лемішко, З. Тітенко, Н. Шевченко, 2025), в умовах системної нестабільності аграрного сектору України інтеграція біхевіористичних інструментів вимагає специфічного підходу, спрямованого на подолання страху та інвестиційного паралічу, зокрема через впровадження архітектури «підштовхування» (nudge interventions) та цифрових сервісів у державну фінансову політику [1, с. 182]. У працях П. Нікіфорова, І. Лютого, Ю. Рибалко поведінкові фінанси розглядаються як важливий сегмент аналізу, проте переважно у площині якісних, описових конструкцій психологічної втоми чи стадного інстинкту. Р. Хірівський (2018) справедливо вказує на те, що інституціональний аналіз аграрного сектору України виявляє домінування неформальних інститутів, які формують специфічні поведінкові моделі, що викривляють дію офіційних регуляцій [8, с. 5].

Міжнародні інституції також наголошують на важливості поведінкових та інституційних зсувів. Звіти ОЕСР (2025) щодо політики в Україні фіксують перехід до нових моделей оподаткування (Single Tax Regime) та цифровізації як спробу держави знизити рівень невизначеності для аграріїв [2, с. 635]. Водночас, глобальній та вітчизняній науці критично бракує математично строгих моделей, здатних економетрично розмежувати вплив об'єктивного шоку від суб'єктивних когнітивних викривлень, застосовуючи архітектуру корпоративного управління як центральний механізм дебіасингу.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка комплексного методологічного апарату біхевіористичних корпоративних фінансів, центральним елементом якого виступає Індекс індивідуального порогу чутливості (ISE). Цей апарат покликаний забезпечити кількісну ізоляцію когнітивного поведінкового компонента фінансових рішень від об'єктивно вимушеної макроекономічної адаптації підприємств України, а також дозволити сформулювати сценарні прогнози та обґрунтувати стратегічні алгоритми проактивної повоєнної стабілізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення емпіричності процесу розмежування раціональних і когнітивно-деструктивних рішень, нами впроваджується інноваційна теоретична конструкція – коридору допустимих фінансових рішень. У межах цієї парадигми будь-яке стратегічне рішення підприємства (зупинка R&D, хаотична реструктуризація боргів, інвестиції у цифровізацію) формується у трирівневій системі координат рисунок 1.

Рисунок 1 – Рівні коридору допустимих рішень

Джерело: складено автором на основі [6, 7, 8]

Екзогенний рівень формується макроекономічними, логістичними та безпековими шоками, такими як руйнування активів, зупинка портів, облікова ставка НБУ. Ці фактори є об'єктивними, діють безальтернативно на всіх гравців і задають ширину коридору виживання.

Корпоративний рівень визначається якістю архітектури корпоративного управління, наявність незалежних наглядових рад, аудиту, комітету з ризиків тощо. Цей рівень функціонує як демпфер, перетворюючи сирий зовнішній шок на набір раціональних стратегій всередині залишеного екзогенного коридору.

Індивідуальний рівень охоплює психометричний профіль вищого керівництва, тобто персональна схильність до ризику, страх втрат, досвід минулих криз.

Фундаментальна гіпотеза дослідження полягає в тому, що індивідуальна психологія керівника відіграє вирішальну, деструктивну роль виключно тоді, коли корпоративні інституційні фільтри є слабкими або номінальними.

Вимушене рішення – це лінійний рух уздовж меж коридору, суворо продиктований зв'язуючим обмеженням. Натомість, чистий поведінковий компонент фіксується як системне, залишкове відхилення всередині коридору, коли за однакового шоку компанія з ірраціональним менеджментом здійснює тотальне заморожування розвитку або акумуляцію мертвої готівки.

Щоб перевести екзогенний рівень у площину математичного моделювання, нами розроблено Індекс жорсткості екзогенних обмежень (далі ІЕО). Цей композитний показник концентрує п'ять фундаментальних каналів шокowego впливу на аграрний корпоративний сектор:

1. Монетарно-кредитний канал, тобто облікова ставка НБУ.

2. Валютний канал – офіційний курс гривні до долара США.

3. Ціновий та інфляційний канал, тобто індекс споживчих цін – CPI.

4. Макрофінансовий буфер держави – інвертований обсяг золотовалютних резервів.

5. Логістично-експортний канал – інвертований фізичний обсяг експорту.

Алгоритм розрахунку передбачає статистичну стандартизацію кожного компонента відносно стабільного базового докризового періоду (2018–2021 роки) формула 1–2:

$$Z_{i,t} = \frac{x_{i,t} - \mu_i}{\sigma_i} \quad (1)$$

$$IEO_t = \sum_{i=1}^5 w_i * Z_{i,t} \quad (2)$$

де $x_{i,t}$ – фактичне значення i -го макроекономічного індикатора; μ_i – середнє значення у базовому періоді; σ_i – стандартне відхилення; w_i – ваговий коефіцієнт. На рисунку 2 представили динаміку інтексу.

Оцінка динаміки ІЕО доводить, що 2022 рік став точкою максимального екстремального тиску (ІЕО = 3.01). За даними МВФ (2025, 2026), макроекономічний тиск у 2025–2026 роках залишатиметься високим через масовані пошкодження енергетичного сектору, проте прогнозується поступове зниження інфляції до 9% на кінець 2025 року та до 5% у 2028 році, що сприятиме повільній нормалізації ІЕО [3; 4].

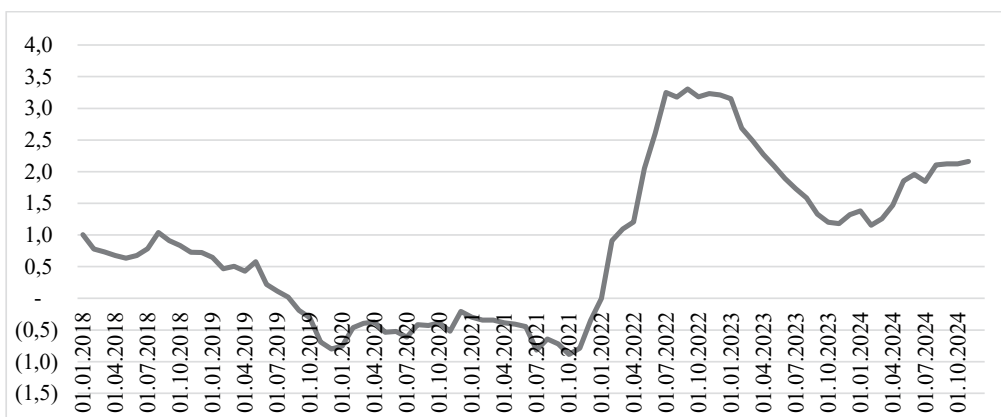

Рисунок 2 – Динаміка Індексу жорсткості екзогенних обмежень

Джерело: складено автором на основі [3; 4]

Для пояснення гетерогенності реакцій агропідприємств на шок ІЕО, базова статична модель корпоративного управління була нами вдосконалена до 8-компонентної функції (CGq_{ext}), яка глибоко інтегрує інструменти поведінкового дебіасингу. Математична модель має вигляд:

$$CGq_{ext,i} = \sum_{j=1}^8 a_j * V_{j,i} \quad (3)$$

де $V_{j,i} \in \{0, 1\}$ – бінарна змінна наявності характеристики на підприємстві i ; a_j – диференційований ваговий коефіцієнт. Виділимо структуру та ваги коефіцієнту в таблиці 1.

Цей індекс є науковим підтвердженням того, що інституції мають здатність математично гасити когнітивні відхилення. Наприклад, когнітивно диверсифіковані ради (Gdiv) статистично зменшують страх перед інвестиціями, а відсутність дуальності CEO (Ndual) перешкоджає авторитарному заморожуванню капіталу в моменти кризи.

Центральним аналітичним інструментом запропонованої методології є Індекс індивідуального порогу чутливості (ISE). Він визначає критичну межу макроекономічного стресу, після пробиття якої корпоративний фільтр виявляється неспроможним стримати когнітивні упередження менеджменту. ISE є динамічною функцією:

$$ISE_{i,t} = IEO_{base} + \lambda * CGq_{ext,i} + \gamma * K_{i,t-1} \quad (4)$$

Визначимо змінні формули:

$ISE_{i,t}$ – індивідуальний поріг чутливості підприємства i у періоді t ;

IEO_{base} – базова константа толерантності економіки (для України встановлена на рівні 1.0);

λ – коефіцієнт інституційного захисту (емпірично відкалібрований як 1.5), що показує вагу інституцій у розширенні коридору рішень;

$\lambda * CGq_{ext,i}$ – значення розширеного індексу якості управління;

γ – коефіцієнт фінансової інерції (1.0);

$K_{i,t-1}$ – таксономічний коефіцієнт стійкості компанії за попередній докризовий період (накопичений запас міцності).

Виділимо основні закономірності та правила функціонування індексу:

Режим раціональної проактивної адаптації ($IEO \leq ISE$) демонструє рівень екзогенного шоку який не перевищує інституційний бар'єр компанії, тобто фільтр успішно поглинає стрес і блокує деструктивні емоції керівництва. Підприємство здійснює економічно обґрунтовані капітальні інвестиції (CAPEX), переорієнтує логістику та зберігає операційну маржинальність.

Протилежно режим ірраціональної когнітивної паніки ($IEO \geq ISE$) відображає стан коли зовнішній тиск пробиває бар'єр, раціональний аналіз витісняється упередженням уникнення втрат та евристикою доступності. Компанія зривається у фазу ірраціональної оборони: відбувається тотальне заморожування критично необхідних інвестицій, хаотичне скорочення витрат на добрива та акумуляція мертвої ліквідності, що у середньостроковій перспективі призводить до дефолтів. Виділимо залежність таксономічного коефіцієнту від якості корпоративного управління на рисунку 3.

Емпіричний аналіз дозволяє повністю спростувати ілюзію розміру. Традиційна економіка часто помилково вважає, що масштаб активів гарантує підприємству виживання. Аналіз компанії Agrotop (земельний банк понад 100 тис. га) спростовує це упередження. Маючи нульовий рівень інституційного управління = 0.00, її поріг ISE становив лише 1.39. Піковий макроекономічний шок 2022 року ($IEO = 3.01$) розтрощив цей захист ($IEO > ISE$). Замість раціональної адаптації, керівництво вдалося до ірраціональних портфельних спекуляцій (вкладення 6.7 млн дол. США на тлі обвалу операційної виручки) та повністю заморозило капітальні інвестиції (CAPEX впав до 306 тис. дол.), обваливши таксономічний коефіцієнт Kt до 0.1783 у 2023 році. Натомість, менша за фізичними активами компанія ІМС, маючи найвищий інституційний фільтр ($CGq = 0.95$), забезпечила поріг $ISE = 3.21$. Оскільки $IEO < ISE$, її менеджмент уникнув паніки, зберіг холодну раціональність і в умовах жорсткої логістичної блокади здійснив безпрецедентну інвестицію в розмірі 22 млн дол. США у власний парк зерновозів. Це рішення дозволило повністю нівелювати екзогенний інфляційний транспортний шок і зберегти високий $Kt = 0.6929$.

Таблиця 1 – Структура та вагові коефіцієнти розширеної моделі

Змінна – Vj	Опис індикатора інституційної стійкості	Вага – aj	Поведінковий механізм дебіасингу
Abig4	Якість зовнішнього аудиту (Big4)	0.15	Блокує когнітивні маніпуляції з оцінкою ліквідності та приховуванням збитків.
Ndual	Відсутність дуальності CEO/Голови ради	0.15	Унеможливорює монополізацію влади та розриває ланцюг упереджень однієї особи.
Bind	Незалежність ради директорів	0.15	Забезпечує об'єктивність колегіальної оцінки макроекономічного шоку.
MinP	Захист міноритаріїв / Інст. власність	0.15	Нівелює «ілюзію розміру», блокує ірраціональне виведення капіталу мажоритаріями.
Rcom	Наявність комітету з ризиків	0.10	Інституціалізує випереджальний аналіз метрик ІЕО.
Vmeet	Висока частота засідань ради	0.10	Підвищує часову еластичність фільтра, запобігаючи інерційному спаду.
Gdiv	Когнітивна/Гендерна диверсифікація	0.10	Знижує вплив уникнення втрат (loss aversion), стимулюючи толерантність до раціонального ризику.
ESGrep	Сталий розвиток (ESG звітність)	0.10	Формує довгострокову «архітектуру вибору», захищаючи інвестиції в майбутнє від секвестру.

Джерело: складено автором самостійно

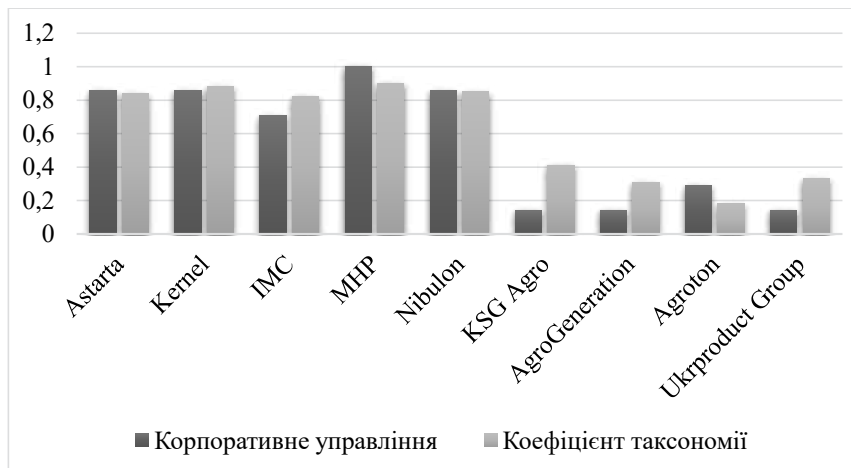

Рисунок 3 – Залежність таксономічного коефіцієнта від якості корпоративного управління в умовах пікового шоку

Джерело: складено автором на основі даних фінансових звітів

Компанії групи 2 (AgroGeneration, Ukrproduct, KSG Agro) з низькими порогами ISE (1.68–1.78) потрапили у класичну поведінкову пастку. Їхній страх зумовив не просто операційну оптимізацію, а тотальну зупинку оновлення, порушення кредитних ковенантів та втрату аудиторських підтверджень Big4, що де-факто закрило їм доступ до зовнішнього капіталу.

Масштабування моделі ISE з мікрорівня на весь агропромисловий сектор України дозволяє пояснити низку системних економічних аномалій. За даними ОЕСР, частка підтримки загальних послуг у сільському господарстві України знизилася до 0.8% [2, с. 630]. В умовах такого дефіциту ресурсів поведінкові реакції підприємств відіграють вирішальну роль.

У 2023 році під впливом логістичних проблем та падіння цін українські аграрії прийняли масове рішення щодо економії: скорочення використання мінеральних добрив сягнуло 49%, а насіння та ЗЗР – 13–22%. З точки зору біхевіористики, це хрестоматійний прояв когнітивного упередження уникнення втрат: намагаючись зекономити ліквідність «сьогодні», підприємства свідомо ігнорують довгострокову деградацію ґрунтів і гарантоване падіння врожайності на 4–5% у наступні роки.

Економічні наслідки такої субоптимальної (панічної) поведінки є колосальними. Було проведено макроекономічне моделювання: якби корпоративний сектор зберіг максимальну раціональність та ефективність, утримуючи частку аграрного сектору у ВВП на еталонному рівні 2021 року (10.89%), сукупний ВВП України за 2019–2023 роки зріс би додатково на 37.6 млрд дол. США. Це доводить, що інституційна неспроможність та когнітивні помилки менеджменту коштують економіці не менше, ніж прямі інфраструктурні руйнування.

Висновки. Теоретична концептуалізація біхевіористичних корпоративних фінансів в умовах екзис-

тенційних шоків та повоєнної стабілізації переконливо доводить, що традиційна неокласична парадигма є нерелевантною для аналізу стійкості аграрного сектору України. Розроблена концепція «коридору допустимих фінансових політик» забезпечує чітке математичне та логічне розмежування об'єктивно вимушеної адаптації підприємств до жорстких макроекономічних обмежень від чистої управлінської ірраціональності (когнітивної паніки, уникнення втрат та інвестиційного паралічу).

Запроваджено економетричний апарат, що включає агрегований Індекс жорсткості екзогенних обмежень (ІЕО), який консолідує вплив безпекових, логістичних, монетарних та цінових факторів. Вдосконалено Розширений індекс якості корпоративного управління (CGq_{ext}), що інтегрує вісім поведінкових і структурних механізмів дебіасингу (зокрема гендерну та когнітивну диверсифікацію рад директорів, частоту засідань, аудит Big4 та усунення дуальності CEO). Цей індекс виступає головним інституційним фільтром підприємства.

Фундаментальним інструментом діагностики визначено розроблений динамічний Індекс індивідуального порогу чутливості (ISE) – математичну точку зламу раціональності. Емпіричне тестування на панелі семи агрохолдингів за 2018–2024 роки повністю спростувало «ілюзію розміру»: масштаб активів (земельного банку) не гарантує виживання. Лише підприємства з міцними інституційними фільтрами сформували високий індивідуальний поріг чутливості ($ISE > 3.07$), що дозволило їм абсорбувати піковий макроекономічний шок 2022 року ($ІЕО = 3.01$) і зберегти проактивну стратегію розвитку. Натомість компанії зі слабким управлінням пробили свій поріг чутливості, піддалися паніці та зазнали критичної деградації таксономічного коефіцієнта стійкості.

Бібліографічний список:

1. Lemishko O., Titenko Z., Shevchenko N. Behavioural economics as a tool for improving financial policy in Ukraine's agricultural sector. *Economics and Business Management*. 2025. Vol. 16, no. 3. P. 179-196. DOI: <https://doi.org/10.31548/economics/3.2025.179>
2. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Ukraine / OECD. Paris: OECD Publishing, 2025. 649 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en.html
3. Ukraine: 2025 Article IV Consultation / International Monetary Fund. Washington, D.C.: IMF, 2025. 136 p. URL: <https://www.imf.org/en/-/media/files/publications/cr/2025/english/1ukrea2025002-print-pdf.pdf>

4. Ukraine: 2026 Article IV Consultation and Extended Fund Facility Arrangement / International Monetary Fund. Washington, D.C.: IMF, 2026. 120 p. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2026/english/1ukrea2026001-source-pdf.pdf>
5. Ukraine Emergency and Early Recovery Response Plan 2025-2026 / FAO. Kyiv: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. 45 p. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-emergency-and-early-recovery-response-plan-2025-2026>
6. Martyshev P., Stolnikovych H., Piddubnyi O. Ukraine Agricultural Engagements with Africa: Opportunities for Growth and Partnership. Free Policy Briefs. Kyiv: Kyiv School of Economics Agrocenter, 2024. URL: <https://freepolicybriefs.org/2025/06/12/ukraine-agricultural-engagements/>
7. Воробійов Є.М., Гела Т.Ю. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості. *Збірник наукових праць ХНПУ*. 2010. Вип. 10. С. 1–5.
8. Хірівський Р.П. Інституціональний аналіз економіки України та її аграрного сектору. Інституціональний аналіз. 2018. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/institucionalniy-analiz-ekonomiki-ukraini-ta-ii-agrarnogo-sektoru.html>

References:

1. Lemishko O., Titenko Z., Shevchenko N. (2025) Behavioural economics as a tool for improving financial policy in Ukraine's agricultural sector. *Economics and Business Management*, vol. 16, no. 3, pp. 179–196. DOI: <https://doi.org/10.31548/economics/3.2025.179>
2. OECD (2025) *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025: Ukraine*. Paris: OECD Publishing. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en.html
3. International Monetary Fund (2025) *Ukraine: 2025 Article IV Consultation*. Washington, D.C.: International Monetary Fund. Available at: <https://www.imf.org/en/-/media/files/publications/cr/2025/english/1ukrea2025002-print-pdf.pdf>
4. International Monetary Fund (2026) *Ukraine: 2026 Article IV Consultation and Extended Fund Facility Arrangement*. Washington, D.C.: International Monetary Fund. Available at: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2026/english/1ukrea2026001-source-pdf.pdf>
5. Food and Agriculture Organization of the United Nations (2024) *Ukraine Emergency and Early Recovery Response Plan 2025–2026*. Kyiv: FAO. Available at: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-emergency-and-early-recovery-response-plan-2025-2026>
6. Martyshev P., Stolnikovych H., Piddubnyi O. (2025) *Ukraine Agricultural Engagements with Africa: Opportunities for Growth and Partnership*. Free Policy Briefs. Kyiv: Kyiv School of Economics Agrocenter. Available at: <https://freepolicybriefs.org/2025/06/12/ukraine-agricultural-engagements/>
7. Vorobiov Ye. M., Hela T. Yu. (2010) *Ahropromyslovyi kompleks Ukrainy: suchasnyi stan ta osoblyvosti [Agro-industrial complex of Ukraine: current state and features]*. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU – Collection of Scientific Papers of KhNPU*, is. 10, pp. 1–5.
8. Khirivskyi R. P. (2018) *Instytutstionalnyi analiz ekonomiky Ukrainy ta yii ahrarnoho sektoru [Institutional analysis of Ukraine's economy and its agricultural sector]*. *Instytutstionalnyi analiz – Institutional Analysis*. Available at: <https://magazine.faaf.org.ua/institucionalniy-analiz-ekonomiki-ukraini-ta-ii-agrarnogo-sektoru.html>

Стаття отримана: 09.04.2026

Стаття прийнята: 21.05.2026

Стаття опублікована: 26.06.2026